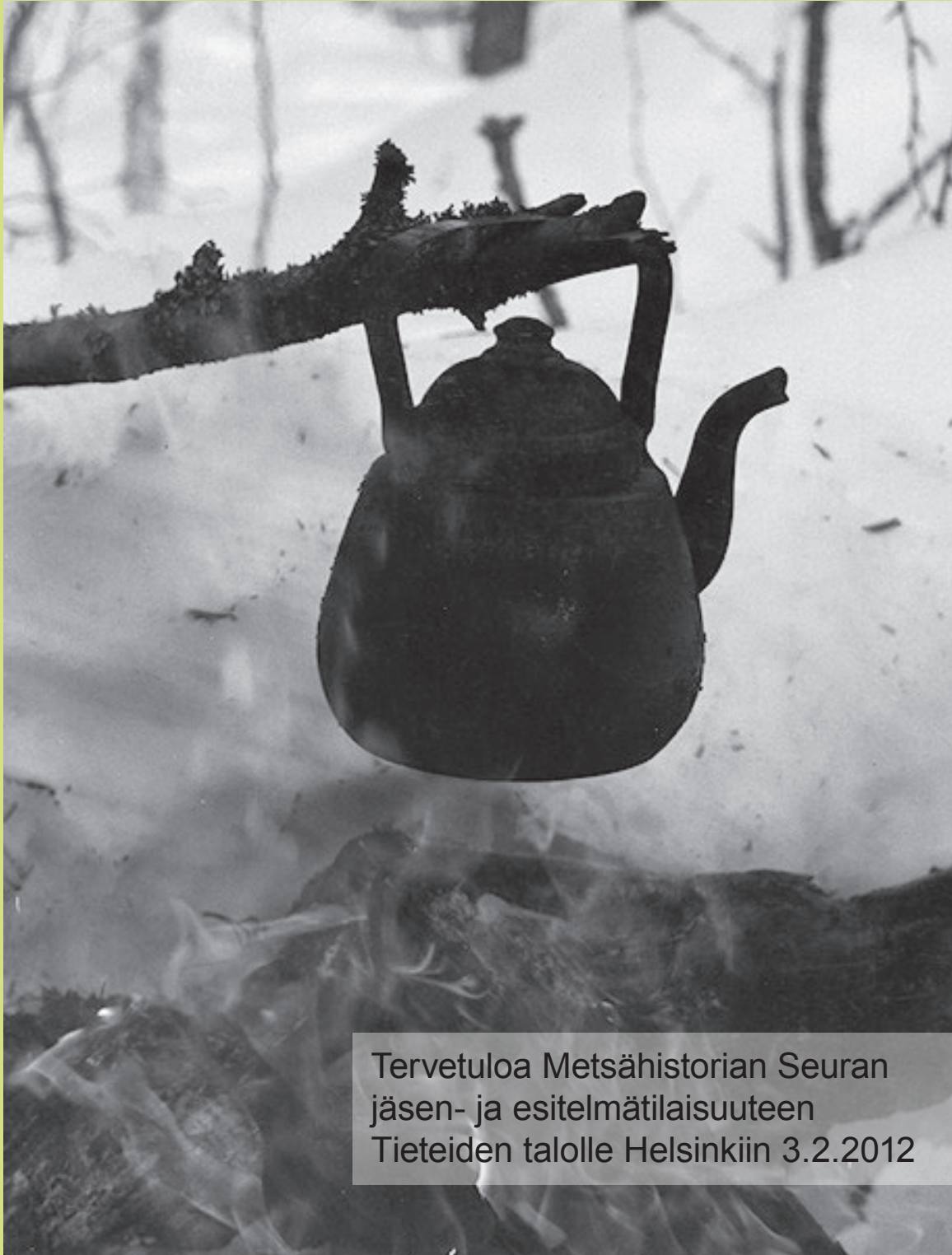

SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURA RY:N JÄSENTIEDOTE

3 / 2011 Joulukuu

Tervetuloa Metsähistorian Seuran
jäsen- ja esitelmätilaisuuteen
Tieteiden talolle Helsinkiin 3.2.2012

Lusto, Suomen Metsäyhdistyksen kokoelma, kuva L. Karsikas..

Ajankohtaista

Puheenjohtajan palsta

Seuran 18. toimintavuosi lähenee loppuaan. Seuran toiminnan kannalta se on kokonaisuutena katsottuna kulunut perinteisissä merkeissä. Meille keväällä valituille uudelle puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle sekä uusille hallituksen jäsenille tämä vuosi on ollut harjoittelua ja tutustumista tehtäviimme.

Tilaisuuksia seuralla on tänä vuonna ollut hieman tavanomaista enemmän. Vuosikokous Tieteiden talolla jäsen- ja tutkijatapaamisineen, biografiaseminaari Jyväskylässä, ulkomaan retkeily Ruotsin ja Norjan suomalaismetsiin, kotimaan retkeily Pirkanmaalle ja Suomenselälle sekä osaksi Venäjän puolelle sijoitettu Pohjoismaiden metsähistoriakonferenssi saavuttivat jälleen kerran jäsenkunnan suosion. Parhaat kiitokset kaikille retkeilyjen ja tilaisuuksien järjestelyistä vastanneille sekä aktiivisille osanottajille!

Syksyn aikana hallitus on paneutunut seuran toimintojen pitemmän aikavälin kehittämiseen. Lokakuun alussa pidimme Suomenselällä kaksipäiväisen kehittämisseminaarin. Se oli osa syksyllä aloittamaamme seuran strategian päivittämistä. Työn on tarkoitus valmistua ensi kevään vuosikokoukseen mennessä. Tähän hankkeeseen kuuluu myös jäsenkysely, joka lähetetään jäsenille heti tammikuun alussa.

Strategiatyön painopisteitä ovat erityisesti seuraavat:

- jäsenkunnan kartoitus ja jäsenten entistä parempi kuuleminen seuran aktiiviteettien suunnittelussa
- jäsenetujen ja -palvelujen parantaminen
- jäsenmäärän maltillinen kasvattaminen ja jäsenyyden markkinointi uusille kohderyhmille
- sidosryhmien kanssa tehtävän yhteistyön tehostaminen
- uusien tutkimusaiheiden ja -kohteiden ideointi, tutkijoiden tukeminen ja kannustaminen sekä tutkimusyhteistyön lujittaminen vanhojen ja uusien kumppaneiden sekä rahoittajien kanssa
- julkaisutoiminnan ja tiedotuksen kehittäminen jäsenistön tarpeita vastaavaksi
- hallituksen toiminnan ja työnjaon sekä taloushallinnon tehostaminen

Osallistumalla jäsenkyselyyn voit tuoda esiin ideoitasi ja oman näkemyksesi seuran toiminnan kehittämistarpeista ja -kohteista. Tavoitteena on, että meillä on kyselyn ja hallituksen strategiatyön tuloksena keväällä entistä ehompi ja aktiivisempi seura, jonka toiminta vastaa nykyisten jäsenten odotuksia sekä houkuttelee uusia metsähistoriasta kiinnostuneita liittymään jäseniksi.

Tulevasta vuodesta kerron muutaman asian. Susikko ilmestyy entiseen tapaan. Toivottavasti saamme sen kolmeen numeroon runsaasti jäsenten kirjoituksia. Vuosilusto painetaan kevättalvella ja se postitetaan kaikille seuran jäsenille jäsenetuna. Sen artikkelit painottuvat viime keväänä pidetyn biografiaseminaarin esitelmiin. Seuraavan, vuonna 2014 ilmestyvän Vuosiluston teemana tulee olemaan valokuva. Ruvetkaahan penkomaan kuvakokoelmanne ja miettimään, mitä kirjoitatte metsään ja metsähistoriaan liittyvästä valokuvauksesta!

Ensimmäinen jäsentilaisuus on jo perjantaina 3. helmikuuta. Silloin kuulemme Tieteiden talolla Helsingissä FT Teemu Keskisarjan esitelmän Gustaf Serlachiuksen ja hänen tehtaansa vaiheista. Olen pyytänyt Keskisarjaa kertomaan myös omasta metsänäkemyksestään. Professori Matti Leikola jatkaa seikkaperäisellä ja runsaasti kuvitetulla esitelmällään ”Metsä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa”. Vuosikokous pidetään samassa paikassa keskiviikkona 28.3. Ulkomaan retken kohde ja ajankohta ovat vielä suunnittelun alla. Retki on syksyllä, todennäköisesti lokakuulla ja suuntautuu mahdollisesti Sveitsiin. Kotimaan retki suuntautuu välille Tampere-Jyväskylä. Retki on kaksipäiväinen ja toteutetaan helatorstain ja sitä seuraavan sunnuntain välillä.

Tapani Tasanen

Metsähistorian Seuran hallituksen puheenjohtaja

Metsähistorian Seuran hallitusta kehittämisseminaarissa Kerkässä Suomenselällä lokakuussa 2011.

Tervetuloa Metsähistorian Seuran jäsentilaisuuteen Tieteiden talolle Helsinkiin, Kirkkokatu 6, sali 404 perjantaina 3.2.2012 alkaen klo 14

Tilaisuudessa pitävät esitelmän FT Teemu Keskisarja Gustaf Serlachiuksesta ja hänen tehtaansa vaiheista sekä professori emeritus Matti Leikola metsäammattilaisista kaunokirjallisuudessa.

Muistathan

ilmoittaa jäsentiedotusta varten sähköpostiosoitteesi sekä mahdolliset posti- ja sähköpostiosoitteiden muutokset: metsahistorian.seura(at)lusto.fi tai Metsähistorian Seura, c/o Lusto, 58450 Punkaharju.

Leimaustilaisuus on puukaupan ensiaskel... ja nyt on tilaisuus puukauppojen muisteluun!

Metsähistorian Seura ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto ovat käynnistäneet Puukauppamuistoja-tallennushankkeen. Viereisen sivun esite kertoo hankkeesta tarkemmin ja antaa ohjeet osallistumiseen!

”Lumet metsistä sulavat. Leimaukset voivat alkaa jo ennen toukokuuta ja jatkua vielä niiden jälkeenkin. Leimaustilaisuus on puukaupan ensiaskel. Sitä odottaa metsänomistajalta nyt niin MTK kuin metsäteollisuus. Puulla on nyt menekkiä. Erityisesti kuitupuun kysyntä on vilkasta.” Helsinki, Paloheinä 1979. Lusto, Metsäteollisuus ry:n kokoelma, kuva Ritva Väisänen.

Puukauppamuistoja

Muistitiedon tallennushanke 1.10.2011–30.4.2012

Onko sinulla muistoja puukaupoista? Millaisia olivat kauppaneuvottelut, kauppa-kirjat ja kauppaehdot? Entä kantohinnat, käsirahat ja loppumaksut? Miten kuvailet hankintahakkuuta tai luovutusmittauksia? Kerro muistosi!

Metsähistorian Seura ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura keräävät nyt muistoja puukaupasta 1950-luvulta tähän päivään. Tallennushanke on jatkoa vuosien 1971–72 Metsäkauppaperinteen keruukilpailulle, jossa kerätyt muistot ulottuivat 1960-luvulle asti.

Odotamme muistoja kaikilta puukauppaan osallistuneilta – metsänomistajilta, metsureilta, puunostajilta, metsäpäälliköiltä tai vaikkapa mittamiehen apulaisilta. Jokainen vastaus on tärkeä, sillä käytämme kirjoituksia tutkimusaineistona.

Voit käsitellä puukaupan tapahtumia yksittäisen ihmisen näkökulmasta tai pohtia valtakunnallisia kehityslinjoja. Kirjoituksesi voi perustua omiin tai lähipiiriisi kokemuksiin, sivusta seurattuihin tapahtumiin tai haastatteluihin.

Kirjoita esimerkiksi seuraavista teemoista:

- puukauppaan ryhtyminen, myyjän/ostajan etsiminen, leimikon tekeminen, metsänkäyttösuunnitelmat
- neuvottelun sujuminen, myyjän/ostajan toimivalta tai käyttäytyminen, kauppahinnan sopiminen, kaupan juhlistaminen, harjakaiset
- kaupan syntymiseen tai kaupasta luopumiseen vaikuttaneet tekijät
- kauppakirjan allekirjoitus, kaupan ehdot
- pysty- ja hankintahinnat, hintasuositussopimukset
- kauppatavat: käteiskaupat, hankintakaupat, pystykaupat, yhteismyynnit, puuhuutokaupat
- yhteistyö puukaupassa, kartellit, savujaot
- hakkuun toteutus, puutavaralajit, energiapuu, metsäkuljetus
- puutavaran mittaus, pystymittaus, luovutusmittaus
- kauppahinnan maksaminen, kauppatalojen käyttö
- puukaupan onnistuminen, iloiset yllätykset, pettymykset
- viranomaistoiminta, yksityismetsälain valvonta, erilaiset ilmoitukset ja lomakkeet
- eri organisaatioiden rooli, metsälautakunnat/metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset.

Voit lähettää myös muuta puukauppaan liittyvää aineistoa, kuten valokuvia tai kauppakirjoja. Aineisto tallennetaan SKS:n kansanrunousarkistoon, jossa se on tutkijoiden käytettävissä.

Kilpailussa jaetaan rahapalkintoja. Tulokset julkistetaan syksyllä 2012.

Hanketta ovat taloudellisesti tukeneet Metsämiesten Säätiö ja Teollisuuden Metsänhoitajat.

Lisätietoja:

<http://www.lusto.fi/seura/tutkimus>

Metsähistorian Seura, Jaana Laine, jaana.laine@helsinki.fi

SKS:n kansanrunousarkisto, p. 0201 131 240, keruu@finlit.fi

Kansanrunousarkiston yleiset keruuohjeet: <http://www.finlit.fi/kra/keruuohjeet.htm>

Kuva: Metsäkauppa Ruokolahdella 1956. ELKA/Enso-Gutzeit Oy

Vastausohjeet

Kirjoita omalla kielelläsi ja tyylilläsi. Kirjoituksen pituus on vapaa.

Lähetä kirjoituksesi 30.4.2012 mennessä osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kansanrunousarkisto, PL 259, 00171 Helsinki tai sähköpostin liite-tiedostona doc-, rtf- tai txt-muodossa osoitteeseen keruu@finlit.fi. Voit myös vastata internetissä osoitteessa: www.finlit.fi/arkistot/keruut/puukauppa/. Merkitse kuoreen tai sähköpostin aihe-kenttään tunnus "Puukauppamuistoja". Kirjoituksia ei palauteta, joten ota itsellesi kopio.

Jos lähetät tekstisi paperilla, kirjoita vain paperin toiselle puolelle. Älä käytä tarroja, teippejä tai niittejä. Liitä alkuun taustatietosi: nimi, koulutus ja ammatti (myös entiset), syntymäaika ja -paikka, osoite, puhelinnumero ja sähköposti, sekä allekirjoitettu suostumuksesi siihen, että lähettämäsi aineisto arkistoidaan nimelläsi kansanrunousarkistoon.

Kerro myös, mistä näkökulmasta kirjoituk-sesi liittyy puukauppaan: oletko toiminut myyjänä, ostajana vai jossain muussa asemassa.

Opintoretkeilyt ja matkat

Matka syvälle suomalaismetsiin

Seuran viimekevällisellä opintomatkalla Ruotsissa ja Norjassa tutustuttiin suomalaismetsiin ja metsäsuomalaisten jättämään perintöön. Retken pääkohteina olivat Ruotsin puolella Finnkulturcentrum (Torsby), Östmarkin kirkko, perinnetalot Mattila ja Juhoila, sekä Norjan puolella Norjan metsämuseo (Elverum) ja metsäsuomalaismuseum (Svullrya/Grue Finnskog). Matkalle osallistui suuri joukko aiheesta kiinnostuneita, yhteensä 41 henkilöä.

Taustaksi kerrottakoon, että metsäsuomalaisten vaellusliike keskiseen Ruotsiin alkoi 1500-luvun puolivälin jälkeen. Olot Suomessa olivat tuolloin vaikeat: sota Venäjää vastaan (sotaväenotot ja sotaväen majoitukset) sekä Nuijasota rasittivat suomalaisia. Lisäksi sotien takia koventunut verotus, sekä 1500-luvun lopun ns. pienen jääkauden ja 1600-luvun alun katovuosien aiheuttama nälänhätä ajoivat ihmisiä Ruotsin puolelle.

Metsäsuomalaiset asuttivat aluksi Södermanlannin erämaita, mutta levittäytyivät edelleen Närkeen, Värmlantiin ja Taalainmaalle sekä Orsaan, ja edelleen Norjaan. Heidän kulttuuriperintönsä on erityisen merkittävä Värmlannin ja Taalainmaan lääneissä, jonne suomalaisten asutus valtaosin keskittyi. Noin sadan vuoden aikana Ruotsiin muutti likimain 13 000 siirtolaista, mikä on varsin merkittävä määrä ottaen huomioon silloisen väkiluvun Suomessa (n. 400 000). Suuri osa metsäsuomalaisista oli lähtenyt matkaan suur-Savon alueelta.

Metsäsuomalaisilla oli rikas kansanperinne, ja he tulivat tunnetuiksi parantajina ja noitina. Myös erilaiset loitsut ja kansanrunous kukoistivat. Valtavat metsäalueet ja eristyneisyys pitivät metsäsuomalaiset erillään valtaväestöstä myös kielellisesti ja heidän käyttämänsä kieli säilyi vanhana savon murteena.

Kohti suomalaismetsiä

Maanantaina saavuimme aikaisin aamulla Tukholmaan ja suuntasimme bussimme kohti länttä. Matka sujui rattoisasti Matti Leikolan ja Maarit Kalela-Brundinin kertoessa metsäsuomalaisista ja heidän kulttuuriperintönsä tutkijoista, mm. Carl Axel Gottlundista. Ensimmäinen vierailukohde oli vuonna 1993 perustettu Torsbyn Finnkulturcentrum, jossa kuulumme museon toiminnasta ja metsäsuomalaisten historiasta ja yhteiskunnallisesta asemasta aikojen saatossa.

Oppaamme kertoi, että metsäsuomalaisilla oli vaikeinta 1800-luvun Ruotsissa, sillä tuolloin Suomi ja Ruotsi eivät enää olleet yksi valtio – suomalaisista oli tullut Ruotsissa vähemmistö. Lisäksi nälkävuodet, luokkakato ja omien sukujuurien kieltäminen vaikeuttivat suomalaisten oloja. Yleinen asenne metsäsuomalaisia kohtaan muuttui vasta 1980-luvulla.

Matkamme jatkui kauniissa ja kumpuilevissa maisemissa Östmarkin upealle paanuseinäkirkolle. Kirkko oli hyvin kaunis ja tunnelmallinen myös sisältä. Kiertelimme kirkon hautausmaalla ja kävimme Kaisa Vilhuisen haudalla. Vilhuinen oli itsekkin metsäsuomalainen ja esiintyy useammankin metsäsuomalaisia tutkineen teoksissa. Kirkkovierailun jälkeen osallistuimme Markku Mattilan toimittaman kirjan (Värmlannin rakennusten mittausleireistä) julkistamistilaisuuteen. Kirjassa kerrotaan myös suomalaismetsien savurakennuksista. Tilaisuudessa bongasimme myös prinssi-Danielin isän! Alkuillasta saavuimme Mattilan tilalle, jossa yövyimme viihtyisissä mökeissä viehättävässä perinnemiljöössä. Perinnetila sijaitsi kauniilla paikalla ja maisemat olivat sangen mykistävät.

Norjan metsäsuomalaismuseum Svullryassa (Grue Finnskog), museon edustalla museonjohtaja Dag Raaberg ja Maarit Kalela-Brundin. Kuva Maija Kovanen.

Norjan metsämuseo ja metsäsuomalaismuseum

Tiistaina matkamme jatkui Norjaan, Elverumiin. Oli Norjan kansallispäivä ja pääsimmekin seuraamaan iloista juhlahumua. Ihmiset, lapsesta vaariin, olivat pukeutuneet kansallispuvuihinsa ja koululaiset kulkivat kulkueena soittaen ja laulaen. Juhlahumun keskeltä siirryimme Norjan metsämuseoon. Asiantuntevan opastuksen kera tutustuimme ensin ulkona oleviin vanhoihin rakennuksiin. Pääsimme tutustumaan myös sisätilojen näyttelyihin, jotka olivatkin varsin mielenkiintoisia. Museovierailun kruunasivat ruhtinaalliset kahvit – täytekkua santsattiin monta kertaa.

Vielä ennen rajan ylittämistä takaisin Ruotsin puolelle pysähdyimme Svullryassa (Grue Finnskog), jossa oli Norjan metsäsuomalaismuseon omistuksessa oleva vanha, noin vuodelta 1855 oleva "savupirtti". Savupirttiä oli käytetty vielä 1950-luvun alkuun saakka, mutta nykyiselle paikalleen se on siirretty muualta. Norjan metsäsuomalaismuseo perustettiin jo vuonna 1942 (säätio viisi vuotta sitten) ja sen hallussa on mittava määrä metsäsuomalaisiin liittyvää aineistoa: 180 rakennusta, 40 000 esinettä, 200 000 valokuvaa ja 500 tuntia digitalisoitua tietoa. Saimme kuulla, että norjalaiset ovat nykyään kiinnostuneita metsäsuomalaisista juuristaan ja monet tekevät sukututkimusta. Norjan metsäsuomalaisilla on jopa vähemmistökansan asema. Kunnan alueelta tunnetaan yli 400 suomalaista sukunimeä ja n. 1000 paikannimeä, mutta enää ei ole ketään joka varsinaisesti osaisi puhua suomea (korkeintaan joitakin sanoja).

Metsäsuomalaisten tavaramerkit: savupirtit ja kaskiviljely

Ilalla Mattilassa kuulumme vielä arkkitehti Árpád Sailon ja hänen tutkimusryhmänsä kertomuksia metsäsuomalaisten savupirttien pohjapiirrosten ja rakennustekniikan tallentamisesta sekä pirttien uudelleen rakentamisesta. Savupirtit ovatkin varsin kiinnostava tutkimuskohde. Ne olivat metsäsuomalaisen kulttuurin erityispiirre, kaskiviljelyn sekä kansanuskon ja -perinteen ohella. Metsäsuomalaiset rakensivat savupirttinsä nerokkaalla tavalla: yleisesti pirtin nurkassa oli suuri, savupiiputon uuni, josta savu johdettiin pirtin yläosaan, jossa se antoi lämpöä pitkään. Katossa olevalla luukulla tai ikkunan avulla säädettiin savun määrää. Tällainen uuni kulutti myös vähemmän puuta kuin ulospäin lämpiävä takka. Savu ei ollut vain tehokas lämmittäjä, vaan se piti samalla pirtin hygieenisenä karkottamalla mm. luteet ja kirput.

Yllä: Matkalaiset Juhoilan savupirtin pihapiirissä. Viereisellä sivulla: Juhoilan vanhoja kaskimaisemia. Kuvat Maija Kovanen.

Keskiviikkoamuna, ennen paluumatkalle lähtöä, kävimme Juhoilan perinnetilalla ja Mattilan tilan savupirtissä. Juhoilan tila on nykyään yksityisomistuksessa, joten savupirttiin tai muihin rakennuksiin emme päässeet. Mutta ihailtavaa riitti ulkona pihapiirissäkin ja ammoisten aikojen kaskiviljelystä kertovat maisemat olivat kauniit. Metsäsuomalaiset tunnetaan myös nimellä kaskisuomalaiset, mikä kertoo metsäsuomalaisten tavasta elää Ruotsin erämaissa ensimmäisen sadan vuoden aikana. Kaski poltettiin yleensä keväällä, ja alkukesästä kylvettiin kaskiruis. Mikäli uudisasukkailla oli karjaa, annettiin sen syödä ensimmäinen sato, sillä sen jälkeen ruis haaroi entistä enemmän. Vasta toisena kesänä kaskan polton jälkeen kerättiin sato ihmisille. Kaskiviljely kiellettiin Ruotsissa kuitenkin jo 1640-luvulla kaivosteollisuuden lisääntymisen ja metsien arvon kohoamisen vuoksi.

Carl Axel Gottlund ja metsäsuomalaisten kulttuurin tutkiminen

Metsäsuomalaiset löydettiin toden teolla vasta Carl Axel Gottlundin (1796–1875) ansiosta vuonna 1817, jolloin hän teki ensimmäisen matkansa Ruotsin suomalaismetsiin Taalainmaalle. Metsäsuomalaisia ja heidän kansanperinnettään kävi tutkimassa myöhemmin myös monet muut, mm. kielitieteilijät ja taiteilijat. Karjalaisen kansallisromantiikan veroista kohdetta metsäsuomalaisuudesta ei kuitenkaan tullut.

Gottlundin jättämä perintö on varsin merkittävä; hän keräsi paljon tietoja suomalaismetsistä ja metsäsuomalaisten arjesta, sekä kansanrunoutta (lauluja, loitsuja ja taikoja) ja kertomuksia. Gottlund halusi myös parantaa metsäsuomalaisten asemaa 1800-luvun Ruotsissa, tosin siinä kovin hyvin onnistumatta. Hän ei osannut suomea kovin hyvin, ja lisäksi hän

puhui savon murretta, mitkä seikat suurelta osin vaikuttivat siihen, etteivät hänen toimittamansa kirjat ja lehdet saavuttaneet suurta suosiota. Hänen ansionaan voitaneen kuitenkin pitää, että kiinnostus metsäsuomalaisiin kasvoi ja kansanrunoutta, perinnetietoutta ja metsäsuomalaisten historiaa saatiin tallennettua melko paljon. Lisäksi hän loi yhteyden Ruotsin ja Suomen välille metsäsuomalaisten kertoa ajatuksistaan ja oloistaan.

Matka oli todella mielenkiintoinen ja antoisa, ja innosti perehtymään aiheeseen syvemmin. En tiennyt metsäsuomalaisista juuri mitään ennen matkaa – keitä he olivat, mistä he tulivat ja miten he elivät vieraan kulttuurin ja kielen keskellä. Valitettavasti ei taida moni muukaan suomalainen tuntea metsäsuomalaisten historiaa eikä suomalaismetsien mahtavia maisemia.

Maija Kovanen

Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi Kannaksella ja Lustossa

Metsähistorian Seura ja Lusto järjestivät syyskuussa vuorollaan pohjoismaisen metsähistoriakonferenssin. Seurojen ja museoiden kesken on ollut yhteyksiä ja yhteistyötä jo 1990-luvun puolivälistä alkaen. Vuoden 1994 syyskuussa kutuimme läntisten naapurimaiden metsämuseoihmisiä vierailulle Lustoon. Vasta valmistuneeseen Lustoon tutustumisen ohella pohdimme metsämuseoiden yhteyksien tiivistämistä. Sittemmin tapaamisia on ollut vuosittain, vuorollaan eri maissa, kerran myös Islannissa.

Syyskuun 15.–17. päivinä järjestetyn konferenssin retkeily kulki reittiä Viipuri–Raivola–Levashovo–Lusto. Seminaariosuus pidettiin Lustossa. Menomatalla Viipuriin FT Jyrki Paaskoski esitteli Saimaan kanavan historiaa ja kanavan merkitystä puun ja sen tuotteiden kuljetuksessa kautta aikojen. Jyrkillä oli myös paljon kerrottavaa Kannaksen historiasta ja muusta kulttuurista. Iltakävely Viipurin keskustassa Jyrkin johdolla ja piipahdus olusilla Pyöreässä Tornissa oli monelle mieleenpainuva elämys.

Elämyksen tarjosi myös käynti UNESCO:n perintöluetteloon kuuluvassa Raivolan (Lintulan) lehtikuusikossa, jonka pohjoismaiset metsähistoriaihmiset hyvin tietävät, mutta jossa harva oli päässyt käymään. Puustoisimmalla, tosin hyvin pienellä, koealalla on puuta jopa 2 300 m³/ha ja 1,5 hehtaarin metsikössä, johon ko. koeala kuuluu, siinäkin kuutiomäärä on lähes 1 500 m³/ha! Kaikkiaan yli 900 hehtaarin suuruudessa Lintulan hoito- ja rauhoitusalueessa lehtikuusikkoja on 55 hehtaaria. Osa niistä on vuosien kuluessa kärsinyt myrskytuhoista, mutta sotien tuhoja niissä ei sattunut.

Raivolan (nyk. Roštšinon) keskustan vanhalla kirkkomaalla poikettiin katsomassa raivolalaisen Pohjoismaissa laajasti tunnetun runoilijan Edith Södergranin muistomerkkiä. Päivän lounas syötiin Terijoella modernissa ”Yacht Club” -rantaravintolassa ja lahden yli tiirailtiin Kronstadtin silhuettia.

Ryhmäkuva Lintulan lehtikuusikon portilla. Kuva Markku Valmiala.

Levashovo hiljensi

Stalinin vainojen uhrien metsähautausmaa Pietarin kupeessa Levashovossa laittoi kävijän ihmettelemään ihmiskunnan raadollisuutta. Metsähautausmaahan haudattiin 1930-luvun jälkipuoliskolla kaikkiaan 47 000 ”kansan vihollista”, edustaen kymmeniä kansallisuuksia, suomensukuksiakin monia tuhansia. Vasta 1990-luvulla yleiseen tietoisuuteen tullessa metsikössä on kymmeniä isoja ja jopa satoja pieniä muistomerkkejä ja muistotauluja. Suomalaisten pystyttämässä muistomerkissä lukee: ”Tämä merkki on pystytetty muistoksi kaikille suomalaisille, jotka kuljetettiin teuraaksi neuvostovallan aikana”. Vastaavanlaisia hautausmaita on Venäjällä lukuisia. Niistä huolehtii kansainvälinen, lähinnä entisen itäblokin maissa toimiva Memorial-järjestö.

Runsaan vuorokauden mittaisella Kannaksen matkalla nähtiin ammatillisten kohteiden ohella muutakin paikallista kulttuuria ja elämää, myös ”peräkonttikirppis” monipuolisine juomavalikoimineen lehtikuusikon portilla.

Yhteistyö todettu tarpeelliseksi

Konferenssin seminaariosuudessa kuultiin kolme esitelmää, joiden kaikkien aihe liittyy myös meidän metsähistoriaamme.

Norjan metsämuseon ex-johtaja Yngve Astrup on tutkinut norjalaisten metsäyhtiöiden toimintaa Vienanmeren alueella 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Hän on myös kirjoittanut aiheesta kirjasen "Norske pionerer i Kvitsjøens skogindustri fra 1880 til 1930". Esitelmässään hän kosketteli myös Suomen ja Ruotsin metsäteollisuuden norjalaisia juuria.

Lyckselen metsämuseon johtaja, seuramme jäsen, MMT Maarit Kalela Brundin kertoi suomalaismetsäkulttuurista Ruotsissa ja Norjassa. Tätä perinnettä vaalitaan naapurimaissamme paljon laajemmin kuin meillä Suomessa tiedetään. Tämä todettiin myös seuramme toukokuisella opintomatalla.

Finnmetkon toimitusjohtaja, seuramme jäsen, MH Erkki Eilavaara esitteli suomalaisen metsäkonevalmistuksen kehitystä mailmanlaajuiseksi. Tästä "maailmanvalloituksesta" me suomalaiset voimme olla aidosti ylpeitä.

Vas. Yngve Astrup, Maarit Kalela-Brundin ja Erkki Eilavaara. Alla seminaarin osanottajia. Kuvat Markku Rauhalta.

Seminaarin keskusteluissa tuotiin monella suulla esille Pohjoismaiden metsähistorian toimijoiden yhteistyön hyödyllisyys. Vuotuisten konferenssien lisäksi ylläpidetään arkipäivän yhteyksiä. Pari yhteistä näyttelyhanketta on myös kehittelyn alla. Vuoden 2012 konferenssi järjestetään 20–23. syyskuuta Tanskassa, ja seuraavana vuonna konferenssi on todennäköisesti Islannissa.

Pohjoismaiset metsähistoriakonferenssit ovat eri maiden järjestäminä olleet sisältörikkaita ja hyvin organisoituja. Me suomalaiset halusimme hoitaa osuutemme vähintään yhtä hyvin ja ilmeisesti myös onnistuimme siinä. Konferenssin osallistumismaksu voitiin saatujen avustusten ansiosta pitää hyvin kohtuullisena. Maa- ja metsätalousministeriöltä saimme 4 500 euron avustuksen ja tukea saimme myös Metsämiesten säätiöltä ja Tieteellisten seurojen valtuuskunnalta. Suurkiitokset tukijoille!

Markku Rauhalta

Seuraava pohjoismainen metsähistoriakonferenssi 20–23.9.2012 Tanskassa

Tanskalaiset järjestävät ensi vuoden konferenssin ja siihen liittyvät retkeilyt ja tutustumiskäynnit Pohjois-Själlannissa eli Kööpenhaminan pohjoispuolella. Sillä alueella sijaitsee myös Tanskan metsämuseo eli Dansk Jagt- og Skovbruksmuseum sekä monet metsäorganisaatioiden konttorit.

Pohjoismaisesta metsähistoriasta ja alan yhteistyöstä kiinnostuneet seuramme jäsenet ovat tervetulleita osallistumaan. Suomen osallistujakiintiö on noin 12 henkeä. Konferenssin kieli on "skandinaviska", apukielenä englanti. Lisätietoja kevään Susikoissa ja allekirjoittaneelta.

Markku Rauhalta
rauhalta@kolumbus.fi
050 68 980

Kotimaan retki Pirkanmaalle ja Suomenselälle 26.–27.8.2011

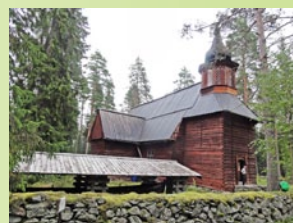
Perjantaiamuna 26. elokuuta kokoontui lähes parikymmentä retke-
läistä Tampereen rautatieasemalle, josta suuntasimme kohti Mänttää
ja Serlachius-museoita. Joenniemen kartanossa sijaitsevassa Gösta-
taidemuseossa tutustuimme Göstan helmet ja Metsä -näyttelyihin. Autereen
tuvassa kartanon piha-alueella kävimme haukkaamassa voileivän ja juo-
massa kupin kahvia. Gustaf-museossa, Serlachiuksen vanhassa pää-
konttorissa Mäntän keskustassa seurasimme 1950-luvulle ajoittuvaa
draamaopastusta Yhtiölle töihin! Tutustuimme myös metsästysharrastusta ja

-varusteita esittelevään Metsästäjät -näyt-
telyyn. Serlachius-museoiden näyttelyt ja
opastukset ovat huolella suunniteltuja ja
toteutettuja, niihin tutustumista voin todella
suositella kaikille seuran jäsenille. Yksi
vanha tuttu teos jäi tosin näkemättä: Albert
Edelfeltin kookas maalaus ”Porilaisten
marssi” on äskettäin viety pimeään säily-
tystilaan ”lepäämään” muutaman vuoden
ajaksi.

Matka jatkui kohti Keuruun Pihlajavettä, jonne päästyämme lounastimme
UPM:n Lehtomäen tilalla. Isäntänä toimi yhtiön maankäytön johtaja Jorma
Saarimaa. Hän kertoi tilan vaiheista ja valotti innokkaille kysyjille myös yhtiön
lähihistoriaa eli viimeisintä organisaatiouudistusta.

Lehtomäestä lähdettyämme suuntasimme Pihlajaveden asemanseudulle,
jonka vanhoja puurakennuksia ihailimme bussin ikkunasta. Seuraava kohde
oli Pihlajaveden erämaakirkko, joka on pelkistetyn
kaunis, yli 200 vuotta vanha puurakennus. Se on
käymisen arvoinen kohde myös omilla kesälomamat-
koilla. Kirkossa pidetään kesäaikaan jumalanpalveluk-
sia ja muita tilaisuuksia. - Pihlajaveden erämaakirkko
rakennettiin kylälaisten toimesta salaa keskelle met-
sää vuosina 1780-1782. Salaa siksi, että lupa oli saatu
vain saarnahuoneen rakentamiseen.

Iltapäivän lopulla jatkoimme matkaa Ähtäriin, ensin Myllymäen rautatiease-
malle ja edelleen Inhaan Tuomarniemelle, josta olimme varanneet majoi-
tuksen. Tuomarniemi on vuonna 1903 perustettu metsäalan opinahjo, jossa
koulutetaan nykyisin metsätalousinsinöörejä (amk) Seinäjoen ammattikor-
keakoulun toimesta. Metsäkoneenkuljettajan sekä metsuri-metsäpalvelun
tuottajan tutkinnoista vastaa samalla kampuksella toimiva Koulutuskeskus
Sedu. Näiden opetusyksiköiden toimintoihin kuuluu myös runsas valikoima
metsä- ja puutalousalojen kursseja sekä erilaisia tutkimus- ja kehittämistehtä-
viä. Perjantai-iltamme kului metsämuseoon tutustumiseen, saunomiseen,
uimiseen ja seurusteluun Tuomarniemen rantasaunalla.

Lauantaiamuna
koulutuspäällikkö
Jorma Tukeva esitteli
Tuomarniemen miljöötä,
jonka pääkohteita ovat
jugend-tyyliset ja muut
1900-luvun alun tyyliä
edustavat rakennukset
sekä noin 80 puu- ja pen-
saslajia käsittävä puula-
jipuisto. Tuomarniemen
satavuotisesta toimin-
nasta on julkaistu kaksi-

osainen historiateos (Tasanen, T. & Karppinen, S. 2003. Tuomarniemen
hengessä ja Riukulehto, S.
2004. Tuomarniemi - siellä ei
koskaan sada).

Aamupäivän ohjelmaan kuu-
lui myös vierailu Vääräkosken
kartonkitehtaalle. Tehdas toimi
vuosina 1897–1998, ja se
edustaa ensimmäistä koneel-
lisen kartonginvalmistuksen
sukupolvea. Saimme oppaak-
semme tehtaan tuotantopäällikkönä toimineen Antti Vanhamäen, joka
esitteli seikkaperäisesti puuhiomon ja paperikoneen osat ja toiminnot
sekä vastasi tyhjentävästi kaikkiin retkeläisten kysymyksiin. Vääräkoskelle
on suunnitteilla tehdasmuseo ja oheispalveluja matkailijoille. Tehtaan ny-
kyiset omistajat ja kotiseutuyhdistys Ähtäri-Seura kartoittivat vastikään
museotoiminnan mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja Virtaa Vääräkoskelle -ni-
mellä tunnetussa esiselvityshankkeessa.

Retkemme jatkui lauantai-iltapäivällä Virroille, jossa ruokailimme
Nuorisokeskus Marttissa Virtain perinnekylässä. Pysähdyimme ennen
Tampereelle paluuta vielä iltapäiväkahville Kallenaution kestäkievariin
Juupajoella. Tämä on nostalginen paikka monelle metsänhoitajalle, koska
se sijaitsee lähellä Helsingin yliopiston Hyytiälän metsäasemaan. Sää
suosi retkeämme ja pysyimme myös hyvin sekä aikataulussa että budjetin
puitteissa. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna osanottajia saisi olla
enemminkin, optimi lienee noin 30:n paikkeilla. Retken johtajan näkökul-
masta 19 henkeä oli ihan sopiva määrä, koska joukkoa ei tarvinnut jakaa
missään kohteessa pienempiin ryhmiin. Vuoden 2012 kotimaan retken
kohdetta ei ole vielä päätetty. Hyviä ehdotuksia otetaan vastaan.

Teksti Tapani Tasanen

Kuvat Tapani Tasanen, Markku Rauhalahti ja Aarno Isomäki.

Lisätietoja kohteista: www.serlachius.fi, www.seamk.fi, www.sedu.fi, www.vaarakoski.fi,
www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=82965&lan=fi

Näyttelyt, museot ja tapahtumat

Palkittu Pilke tarjoaa tekemistä ja oivalluksia kaikenikäisille

Kesäkuussa avattu Metsähallituksen monitoimitalo ja tiedekeskus Pilke Rovaniemellä on viettänyt tänä syksynä aikamoista palkintojuhlaa: Metsänhoitajaliitto ja Nordea palkitsivat Pilkkeen syyskuussa Vuoden metsäteko -palkinnolla, lokakuussa Pilke sai vuoden 2011 Puupalkinnon ekologisen puurakentamisen huippuosaamisesta ja marraskuussa se poki Suomen Metsäyhdistyksen Pro Silvis -palkinnon huomattavista ansioista metsäalan hyväksi.

Ekologista puurakentamista ja kiinnostavaa arkkitehtuuria

Pilke-talo sijaitsee Rovaniemen Sahanperällä, Ounasjoen törmällä. Se on Metsähallituksen toimitalo, jossa on 135 ihmisen työpaikka sekä pohjoisten metsien kestävästä käyttöä esittelevä Tiedekeskus Pilke. Puurakenteisena Pilke ilmentää Metsähallituksen ympäristölinjauksia: Pilkkeen hiilidioksidipäästöt ovat vain kolmanneksen vastaavan kokoiseen teräs- tai betonirakennukseen verrattuna. Pilke on pysyvä ja arvokas hiiliinielu.

Pilkkeen arkkitehtisuunnittelijoiksi valittiin helsinkiläinen Arkkitehtityöhuone Artto Palo Rossi Tikka Oy, APRT, joilla oli mm. Lahden Sibelius-talon myötä osaamista suurten puurakennusten suunnittelusta. Pääsuunnittelijana toimi arkkitehti Teemu Palo ja projektiarkkitehtina arkkitehti Juhani Suikki.

Pilke-talon
kuvat
Teemu
Lahtinen.

Pilkkeen arkkitehtuurissa luonnonvalolla ja joki- ja vaaramaisemalla on keskeinen asema. Toimistotilat on sijoitettu siten, että kaikista huoneista avautuu joko ikkunoiden tai lasiseinien läpi näkymä Ounasjoelle. Sisätiloja hallitsee luonnonvalon lisäksi myös avaruus: pohjakerroksen näyttelytilasta ylämpään neljänteen kerrokseen asti ulottuva avoin aula tuo tilan tuntua.

Betonista kivijalkaa lukuun ottamatta Pilke on puuta: julkisivu on tummaksi käsiteltyä kuusta, kantavat rakenteet puisia liimapuupilareita ja palkkeja. Myös ikkunapuitteet ja sisätilojen pintamateriaalit ovat puuta. Pilkkeen kotimaisuusaste on yli 90 prosenttia. Rakennus onkin pohjoisten metsien kestävästä käytöstä kertovan tiedekeskuksen suurin näyttelyesine.

Tiedekeskus esittelee elämyksellisesti metsien kestävästä käytöstä

Pilke-talossa yhdistyy poikkeuksellisella tavalla yleisökohteeksi ja ammatillaisiksi: pohjakerroksen 650 neliötä ovat pohjoisten metsien kestävästä käytöstä kertovan tiedekeskuksen näyttelytilaa, ylemmissä kerroksissa työskentelevät pohjoisten metsien kestävästä käytön ammattilaiset.

Pilkkeen näyttely välittää tietoa tutkimisen ja tekemisen keinoin. Näyttely koostuu erilaisista teemoista: Metsää puilta kertoo metsän ekologiasta ja biologiasta, Puu kaatuu keskittyy metsienhoitoon ja metsätalouteen, siihen miten puun matka metsässä alkaa ja päättyy erilaisiin jatkojalostuskohteisiin, Kaikki puusta valaisee puun moninaisia käyttömuotoja tutusta rakentamisesta ja paperista lääkkeisiin ja vaikkapa terveystuotteisiin elintarvikkeisiin, Metsien miehet ja naiset aukaisee kulttuurisen näkökulman metsien käyttöön ja merkitykseen. Keskeistä Pilkkeessä on keskittymisen metsien nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Näyttely elää ja päivittyy koko ajan.

Näyttelystä löytyy myös metsäkone. Kuva Pekka Koski, Metsähallitus

Omatoimisen näyttelyvierailun lisäksi Pilke tarjoaa ryhmille erilaisia työpajoja ja opastuksia. Oppimisfilosofiassa painotetaan tutkivaa ja toiminnallista oppimista sekä luonnonvarojen kestäväen käytön merkitystä ongelmien ratkaisussa. Oman tekemisen aktivoimisella halutaan luoda uskoa oman toiminnan mahdollisuuksiin; itse tekemällä voi vaikuttaa.

Tiedekeskuksen tämänhetkiset työpajat keskittyvät ekosysteemipalveluiden ja tuotteiden elinkaaren ymmärtämiseen sekä paperituotteen elinkaaren hahmottamiseen metsästä paperituotteeksi ja kierrätykseen. Työpajoissa hyödynnetään myös draamaopetusta sekä pelimenetelmiä. Päiväkoti-ikäisille suunnatut lyhyet opastukset vetää Tuksu Tukkimiehentäi -nukke. Tuksun tarinan ja siihen liittyvä salapoliisitehtävän avulla lapset tutustuvat eri puulajeihin ja niiden käyttöön. Metsien kestäväen käyttöön perehdyttävä PlayDeCiDe-peli julkaistaan Pilkkeessä loppuvuodesta. PlayDeCiDe-pelikonsepti on Euroopan tiedekeskusjärjestössä kehitetty keskustelupeli ajankohtaisten tietokokonaisuuksien käsittelyyn. Peli soveltuu hyvin esimerkiksi lukioille ja ammatillisille oppilaitoksille.

Tiedekeskukseen kuuluu oleellisesti myös Rovaniemen kupeessa sijaitseva, noin 600 hehtaarin kokoinen Mottimetsän ulko-oppimisalue, jonka toiminnan suunnittelu ja kehittäminen käynnistettiin sidosryhmien kanssa alkukesästä.

Pilkkeessä panostetaan yhteistyöhön ja yhdessä tekemiseen myös muiden toimijoiden kanssa. Sijainti Arktikumin naapurissa on jo mahdollistanut yhteisten oppimistapahtumien järjestämisen. Rovala-opiston kanssa on alkusyksystä pilotoitu maahanmuuttajien metsäopetusta.

Pilkkeestä ja sen tarjonnasta voi lukea enemmän verkkosivuilta: www.tiedekeskus-pilke.fi

Tuulikki Halla

Metsäkaraokessa voi olla metsätähti ja laulaa niin, että metsä raikaa. Pilke-myymälän tuotteetkin liittyvät tavalla tai toisella metsään. Kuva: Pekka Koski, Metsähallitus.

Savotta – Lapin metsämuseosta kulttuurimatkailun vetovoimatekijä

Pienillä paikallismuseoilla on harvoin mahdollisuus hakea EU-rahoitusta omille hankkeilleen. Hankkeiden valmistelu on työlästä ja riittävän suuren omarahoitusosuuden riipiminen kasaan usein lähes mahdotonta. Rovaniemellä sijaitseva Lapin metsämuseo sai ankarien ponnistelujen jälkeen kesällä 2011 Lapin liitolta rahoituspäätöksen EAKR-hankkeen aloittamisesta. Takana oli useiden vuosien suunnittelutyö, jonka tuloksena syntyi hankesuunnitelma ja -hakemus, johon riittävän monet eri tahot uskoivat. Ilman Metsämiesten Säätiön merkittävää tukea omarahoitusosuuteen liittyen hanketta ei olisi voitu lähteä edes valmistelemaan. Ilman Rovaniemen Kehitys Oy:n ja Lapin liiton näkemystä hankkeen tarpeellisuudesta Rovaniemen ja koko Lapin kulttuurimatkailun kannalta tai ilman Lapin metsämuseoyhdistyksessä vapaaehtoisesti toimivien henkilöiden panosta ei oltaisi nyt tässä.

Rahoituspäätös saapui museolle kesäkuun lopulla, ja varsinainen hanke-toiminta käynnistyi syyskuussa 2011, jolloin hankkeen projektipäälliköksi valitti Tuija Alariesto aloitti kaksivuotisen savotan metsämuseolla. Hanke on käynnistynyt vauhdilla uusien yhteistyökumppanuuksien ja toimintatapojen etsimisellä ja miettimisellä. Vuoden 2011 loppuun mennessä avataan Lapin metsämuseon uudet nettisivut, joiden kautta voi esimerkiksi seurata hankkeen etenemistä blogin kautta.

Savotta - Lapin metsämuseosta kulttuurimatkailun vetovoimatekijä -hankkeen tavoitteena on turvata Lapin metsämuseon säilyminen mielenkiintoisena tutkimus- ja vierailukohteena. Museoalueella tullaan tekemään mittavia korjaus- ja entisöintitoimenpiteitä, ja kiinnitetään huomiota museon saavutettavuuden ja esteettömyyden eri osa-alueisiin. Parina tulevana vuonna museolla mm. korjataan rakennusten kattoja, parannetaan kulkureittejä ja ulkovalaistusta, remontoidaan asiakaspalvelutiloja ja luodaan museon toiminnalle strategioita ja suunnitelmia. Hankkeen aikana kehitetään myös museon näyttely- ja yleisötoimintaa monipuolisesti. Eräs keskeinen kehittämisalue hankkeessa on myös koululaisyhteistyön vahvistaminen. Lisäksi museo toivoo löytävänsä uusia yhteistyökumppanuuksien ja toimintojen muotoja eri alojen osaajien kanssa; erityisesti matkailualan toimijoiden toivotaan löytävän museon mahdollisuudet.

Hankkeen kokonaisbudjetti on 520 000 €. Päärahoittaja on Lapin liitto / EAKR, yhteistyökumppanina toimii Rovaniemen Kehitys Oy. Hankkeen omarahoitusosuutta on saatu Metsämiesten Säätiöltä.

Vuonna 2012 Lapin metsämuseo viettää 50-vuotisjuhlavuottaan. Juhlavuoden avaa toukokuussa pidettävä seminaari ja koululaisviikko. Lisäksi koko kesän ajan luvassa on tapahtumia, työnäytöksiä ja erilaisia teemapäiviä. Pääjuhlaa vietetään Rovaniemi-päivien aikaan 7.–9.9.2012. Silloin museo kutsuu kaikki paikalle katsomaan mitä ensimmäisen hankkeen kesän aikana on saatu aikaan!

Lisätietoja voi kysellä Savotta-hankkeen projektipäällikkö Tuija Alariestolta, p. 040 53 600 80 tai sähköpostitse: metsamuseo(at)gmail.com.

Lapin metsämuseo sijaitsee Pöykkölässä, noin 3,5 km Rovaniemen keskustasta. Museon löytää osoitteesta Metsämuseontie 7, 96460 Rovaniemi. Hankkeen projektipäällikön työhuone on Arktikumissa, postiosoite: Lapin metsämuseo Savotta-hanke Tuija Alariesto c/o Arktikum, 96200 Rovaniemi.

Tuija Alariesto

Metsän avain – näyttely kirveen historiasta

Suomessa on asuttu metsään turvautuen kymmenentuhatta vuotta. Tuosta ajasta 9900 vuotta metsää hakattiin pelkästään kirveellä. Alnus ry:n pystyttämässä näyttelyssä esitellään kirveen elinkaarta maaseppien tekemistä kirveistä nykyisiin teollisesti valmistettuihin kirveisiin.

Eri puolille Suomea syntyi kyläseppien takomina hieman toisistaan poikkeavia kirvesmalleja, joita nimettiin paikkakuntien mukaan. Näitä malleja siirtyi myös teolliseen tuotantoon, sillä eihän tutusta kirvesmallista noin vain luovuttu, niinpä teollisesti tehty vanha malli kelpasi kuluttajille uutta paremmin.

Kirveiden lisäksi näyttelyssä on esillä myös kuvatauluja kirveiden valmistuksesta menneiltä vuosikymmeniltä, tekstitauluja ja kirjallisuutta.

Alnus ry:n tehtävänä on metsäkulttuurin vaaliminen ja metsien merkityksen tunnetuksi tekeminen. Tämä näyttely on samalla kunnianosoitus ja tunnustus sille työlle, jolla kansakuntamme elantoa ja toimeentuloa on metsistämme kirveellä hankittu.

Näyttelyn sisällön on suunnitellut MH, tietokirjailija Juha Maasola. Näyttelymateriaali on pääosin yhteistyökumppanin Fiskars Oy:n ja Juha Maasolan kokoelmista. Keskipohjalaisen näkökulman näyttelyyn tuo maakunnasta kerättävien vaihtuvien kirveiden osasto.

Näyttelyn avajaiset olivat 21.11.2011 Tapion Tuvalla Kalajoen Hiekkasärkillä, jossa näyttely on esillä lokakuun 2012 loppuun asti. Näyttelyyn on vapaa pääsy.

Tapio Salmela

www.alnus.fi/16

Kämppäemännät ja jätkät tapasivat Laipanmaan Rajalassa

Entisten Kuhmalahden, Luopioisten, Pälkäneen ja Sahalahden kuntien alueella olevassa Laipanmaassa sijaitsevalla Rajalan metsäkämpällä on viime vuosina kerran kesässä järjestetty metsäperinnepäivä. Lauantaina 6. elokuuta 2011 perinnetapahtuman kunniavieraina olivat kämpän entiset emännät ja kämpällä asuneet metsätyöntekijät ja yrittäjät. Heitä oli paikalla kuusitoista. Lähes 300-päinen yleisö kuunteli hiiren hiljaa, kun nämä kunnia-vieraat kertoilivat elämästä kämpällä ja työstä Laipanmaan metsissä.

Rajalan kämpä oli aktiivikäytössä suhteellisen lyhyen ajan, vuoden 1946 syksystä 1960-luvun alkuun. Nykyisin UPM:n omistama kämpä on pitkäaikaisella sopimuksella Sahalahti-seuran hallinnassa. Vuosina 2004 ja 2005 kämpä ehostettiin mittavilla talkoilla hyvään kuntoon.

Veistos Nestorin muistoksi

Kunniavieraiden ohella toinen vetonaula perinnetapahtumassa oli Rajalan kämpän pitkäaikaista asukia Nestori Hanhikoskea esittävän puuveistoksen paljastaminen. Nestori tuli kämpälle sen valmistuttua vuonna 1946 ja sittemmin hän toimi myös kämppäisäntänä. Vaikka kämpä jäi pois käytöstä ja Nestori lopetti hakkuutyöt, hän sai jäädä asumaan kämpän terävään päähän. Tätä "pestiä" kesti aina 2001 saakka, jolloin Nestori joutui sairaskotiin ja kohta siirtyikin "suuren selkäpilkoituksen taakse". Nestori Hanhikoski tunnettiin seutukunnalla. Moni silmää tekeväkin kävi tapaamassa ja jututtamassa tätä miestä, joka asui vuosikymmeniä yksin asumattoman metsäalueen keskellä, noin kymmenen kilometriä maanteiltä. Toki kämpän ohi kulki metsäautotie. Monta hyvää tarinaa elää Nestorista, Rajalan erakosta.

Nestori-veistoksen teki tammipuusta Laipanmaan reunamailla syntynyt, monia SM-palkintoja saanut moottorisahaveistäjä, rikosylikonstaapeli Markku Tuominen. Veistos on kämpän miehistötilassa kävijöiden nähtävänä.

Rajalan metsäperinnepäivien järjestelyistä on vastannut perinneryhmä, johon kuuluvat nykyinen kämppäisäntä Risto Keskinen sekä Metsähistorian Seuran jäsenet Timo Kivimaa, Olli Lehto ja Markku Rauhalahti. Tapahtuman musiikista vastasi seuramme plaketilla palkittu Pirkka-Hämeen Jätkäperinneryhmä Olli Lehdon johdolla.

Teksti ja kuvat Markku Rauhalahti

Muistelen metsää – Lusto toteutti muistisalkun uitosta

Metsämuseo Lustossa toteutettiin vuoden 2011 aikana Muistelen metsää -muistisalkkuprojekti. Projektissa haluttiin tuoda Luston kokoelmia ja museon tarjoamia elämyksiä niiden ikäihmisten ulottuville, joille henkilökohtainen vierailu museossa ei ole mahdollinen. Kohderyhmänä olivat erityisesti muistisairaat vanhukset, ja tavoitteena oli aktivoida ikäihmisten metsämuistoja ja tuoda heille virkistystä arkeen.

– Idea sai alkunsa muutama vuosi sitten Kokkolassa pidetyillä Museoliiton Valtakunnallisilla museopäivillä, missä aiheena oli museopedagogiikka. Päivillä pohdittiin muun muassa sitä, millä tavoin museo voi palvella asiakkaitaan opetustoiminnan kautta. Huomiota kannattaa kiinnittää koululaisryhmien lisäksi myös aikuisiin oppijoihin ja ikäihmisiin, kertoo Luston amanuenssi Sari Jantunen.

Lustossa koottiin Muistelen metsää -muistisalkku, joka sisältää 13 uittoon liittyvää kuvasuurennosta ja kuusi esinettä. Uitto valittiin muistisalkun teemaksi sen vuoksi, että monille ikäihmisille metsään liittyvä työ on omakohtaisesti tuttua. Uiton kultakautta kesti Suomessa aina 1950-luvulle saakka, joten keksit, närelenkit ja ohi uivat tukkilautat ovat monille sitä todellista elettyä elämää.

Luston myyntisihteeri Helka Kosonen kiersi syksyllä 2011 muistisalkun kanssa Punkaharjun, Miehikkälän ja Savonlinnan palvelutaloissa ja vanhainkodeissa järjestämässä muistelutuokioita ja juttelemassa ikäihmisten kanssa heidän muistoistaan liittyen muistisalkun aihepiiriin.

– Suurimmalle osalle ovat esitetyt asiat olleet tuttuja, ja niistä on syntynyt vilkasta keskustelua. Samoin suurin osa on ottanut osaa keskusteluun ja kaikkein hiljaisinkin vastaili kysyttäessä. Asukkaat selkeästi nauttivat siitä, että saivat kertoa "juttujaan" ja heitä kuunneltiin, sanoo Helka Kosonen.

– Tässä palataan lapsuuteen, nuoruuteen ja siihen, miten töitä siihen aikaan tehtiin. Sieltä kumpuaa erilaisia muistoja, ja ne saavat aikaan lukemattoman määrän tunnetiloja. Muistuu sen rakkaan hevosen nimi mieleen tai miten naapurissa oli paljon samanikäisiä ja heidän kanssa tehtiin yhdessä töitä, kertoo Kosonen muistelusalun vanhuksissa esiin nostamista tunteista ja muistoista.

Muistelen metsää -salkkua lainataan jatkossa vanhainkoteihin, palvelutaloihin ja erilaisiin ikäihmisten kerhoihin ja päivätoimintaan. Salkun avulla henkilökunta ja ohjaajat voivat järjestää muistelutuokioita, joissa salkun aineistoa käydään yhdessä läpi vapaasti keskustellen. Lustosta saa perehdytyksen salkun käyttöön ja sisältöön. Vaihtoehtoisesti Lustosta voi myös pyytää henkilön ohjaamaan muistelutuokioita, ja keskustelemaan metsähistoriasta ja -kulttuurista vanhusten kanssa.

Samalla periaatteella toimivia salkkuja on toteutettu mm. Lahdessa, jossa on tehty muistelusalkku ikäihmisille ja satusalkkuja päiväkotilapsille. Suomen käsityön museo on tuottanut Muistojeni ryijy -nostalgiasalkun, jota lainataan vanhusten kerhoille, hoitolaitoksiin ja palvelutaloihin.

– Muistisalkun ja muistelutuokioiden hyvä vastaanotto on rohkaissut meitä jatkamaan projektin parissa ja valmistelemaan uutta, aihepiiriltään metsän antimia käsittelevää muistelusalkkua. Valtakunnallisena metsäalan erikoismuseona Lusto haluaa olla tukemassa ikäihmisten jokapäiväistä hyvinvointia tarjoamalla oman erityisalansa osaamista hoitolaitoksissa ja palvelutaloissa tapahtuvan virkistystoiminnan tueksi, toteaa Sari Jantunen.

Luston Muistelen metsää muistisalkku -hankkeeseen on saatu tukea Opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Tiedottaja Anne Kaljunen

www.lusto.fi

Tiedustelut Luston asiakaspalvelusta lusto(at)lusto.fi

Kirjat

Metsän taikaa – toisenlainen metsälaulujen cd

Jyri Makkonen taustajoukkoineen on tuottanut 14 sävelmän albumin, jossa kerrotaan työstä ja tunnelmista metsien ja luonnon piirissä. Useimmat laulut ovat äskettäin tehtyjä ja niissä on etsitty metsän sävelmiin uusia aiheita ja tyylejä.

Levyn tuottaja, Jyri Makkonen, soitteli isänsä kanssa pelimanniviulua Ruovedellä jo alle kouluikäisenä ja opiskeli myöhemmin myös klassista viulunsoittoa. Hän kouluttautui metsänhoitajaksi ja yrittäjäksi, mutta on aina harrastanut myös musiikkia. Opiskeluaikanaan Helsingissä hän lauloi Ylioppilaskunnan Laulajissa ja oli yksi Hyytiälän Pelimannien perustajajäsenistä. Harrastuksesta on hänelle kehkeytynyt osa-ammatti erikoisalana metsäväen perinnumusiikki.

Huilisti–säveltäjä Ossi Kallioinen on tehnyt useimpien levyn laulujen sävelmät ja moniin sanoituksetkin. Hän aloitti muusikon uransa soitto-oppilaana ja huilistina valmistuen myöhemmin Sibelius-Akatemiasta musiikin

maisteriksi. Hän valmistelee muun ohella Aalto Yliopistossa musiikin alan väitöskirjaa.

Muusikko Eki Liikanen on tullut tunnetuksi laulajana ja rumpalina. Hänen baritoniäänensä sopii hyvin puheena olevan äänilevyn melodioiden tulkintaan. Tuulahduksen uudemmassa tyylistä tuo lauluduo Kuunkuiskaajat (Susan Aho & Johanna Virtanen) sekä tamperelainen rock/pop-yhtye HauliBros. Metsänhoitaja Ohto Nuottamo on Amerikan matkoillaan tallentanut Michiganin valtiosta suomensiirtolaisten hakuumiesten lauluja.

Selostevihko on runsain värikuvin tyylikkäästi taitettu. Vihossa on laulujen sanat, kukin omalla aukeamallaan, sekä englanninkielinen selostus laulun tekijöistä, esittäjistä ja sanojen sisällöstä.

Entisajan tukkisouvarit uittivat pöllilauttoja tehtaille vesistöjä pitkin samalla lauleskellen: ”Eihän se lautta niin kiivaasti kulje, se hiljallensa junni, puolen virstan matkalla viipyy varttia vaille tunnin.” Tänä päivänä pöllirekkoja rahtaava kuski kertoo laulussaan vauhdikkaammasta työn teosta: ”Koura kraanan kiristää ja hydraulikka viheltää, pöllit nousee rekkaan peräperään. Aina kun on näin, pinot vierekkäin, niin vauhdilla ma kuorman täyteen kerään.”

Kuuntelin levyä useampaan kertaan. Laulusolistit olivat mielestäni tehäviinsä sopivia ja musiikki yleensä loi vaihtelevia säestystaustoja. Hirvijahdin tunnelmissa helähti kaatoryypyn aikaan mandoliinista vallan iloinen soitto ja höyrylaivasta laulettaessa puuskutti taustalla matala, muriseva tuuban rytmi. Kun laulaja alkoi tyynen talviaamun kuvauksen, kiirehti huilu rinnalle herkän kauniisti säestäen.

Syventyessäni levyn sanomaan mietin, mikä laulu näistä miellyttää kuulijoita niin, että se jää heidän muistissaan hittinä soimaan. Itse tykästyin tässä mielessä kepeärytmiseen Pöllirekkakuskiin levyn loppupuolelta. Kuunnelkaa toisetkin ja kertokaa oma mielipiteenne!

Mistä levyn saa? Tuottaja on tehnyt cd:n omakustanteena ja sen voi häneltä tilata sähköpostilla hintaan 20 euroa, jyri.makkonen(at)kolumbus.fi. Seuran jäsenille lähetyskulut (3 €) sisältyvät hintaan. Merkitse tilaukseesi tunnus: ”Metsähistorian Seura”.

Arvi A Koivisto

Suomen metsien käytön historian trilogia 1664 sivua

Pakkanen Esko ja Leikola Matti 2010. Metsää, puuta ja kovaa työtä. Suomen metsien käytön historiaa. Ensimmäinen nide. Metsäkustannus. Helsinki. 640 s. ISBN 978-952-5694-55-0. 52 €
Pakkanen Esko ja Leikola Matti 2011. Puut perille ja käyttöön. Suomen metsien käytön historiaa. Toinen nide. Metsäkustannus. Helsinki. 512 s. ISBN 978-952-5694-56-7. 48 €
Pakkanen Esko ja Leikola Matti 2011. Tervaa, lautaa ja paperia. Suomen metsien käytön historiaa. Kolmas nide. Metsäkustannus. Helsinki. 512 s. ISBN 978-952-5694-85-7. 48 €

Esko Pakkanen ja Matti Leikola ovat tehneet suurponnistuksen: ”Metsää, puuta ja kovaa työtä”, ”Puut perille ja käyttöön” sekä ”Tervaa, lautoja ja paperia” – kolme mahtavaa kirjaa! He suunnittelivat alkujaan metsähistorian valokuvakirjan tekoa. Vaikka siitä luovuttiin, kuvia riittää näissäkkin lähes pari tuhatta!

Kuvat ja lehtileikkeet lisäävät lukemisen antia ja nautittavuutta. Itse koin olevani aikamatkalla Suomen metsähistoriassa. Teksti on virheetöntä hyvää suomea. Vain yhden virheen löysin. Siipanjoki Kalajoella kirjoitetaan nykyisin Siipoonjoki (nide 2, s.60).

Teknologian muutoksen kuvailua mikrotasolla

Kirjoittajat toteavat ”alkuselityksissään”, että ”Näissä ’metsävälskärin kertomuksissa’ käsitellään keskeisimpiä maamme metsien käyttöön liittyviä aihealueita, jotka kattavat puunjalostusketjun kannolta vientisatamaan.” Olennaista Topeliuksen ”Välskärin kertomuksille” oli kuitenkin läpi kirjan polveileva juoni. Juonen löytäminen on jätetty lukijoille.

Teknologian muutos on mielestäni näiden kolmen niteen yhteinen ”juoni”, jonka kirjoittajat olisivat voineet kehystää innovaatioiden diffuusioteorialla. Teoriaa on kehitelty puoli vuosisataa selittämään kuinka, miksi ja missä määrin uudet ideat ja uusi teknologia leviää eri kulttuureissa. Pakkanen ja Leikola ovat kuitenkin ilman teoriaakin tuoneet teoksillaan lisäarvoa entisiin historian kirjoihin pureutumalla juuri metsätalouden ja metsäteollisuuden innovaatioiden ajoituksiin, vaikutuskanaviin ja sovellusten laajuuteen.

Voimme ottaa esimerkiksi pystypuun kaadon teknologian. Kirves oli valitsevana Suomenniemellä 9 900 vuotta, justeerin ja pokasaha puolisen vuosisataa, moottorisaha neljännesvuosisadan ja moto viimeiset kaksi vuosikymmentä. Yritin viisi vuotta sitten selvittää haastattelemalla metsäteknologian professoreita, milloin justeerin omaksuttiin Suomessa pää-asialliseksi välineeksi puun kaadossa. Uskottavaa vastausta ei löytynyt. Nyt se löytyy Pakkanen ja Leikolan niteestä 1. Teknologian muutosprosessien kuvaus mikrotasolla puun korjuussa, kuljetuksessa ja jalostuksessa onkin kirjatrilogian ominta aluetta. A. Benj.

Helanderin ’Suomen metsätalouden historia’ (546 s.) vuodelta 1949 on paljolti koko maan metsäpolitiikan muutosten kuvailua. Tapani Tasasen väitöskirja vuodelta 2004 ’Metsien hoidon historia Suomessa’ (443 s.) jätti sekä sisällöllisesti että ajallisesti tilaa metsien käytön historialle. Vastaavasti Markku Kuisman johtaman yhdeksän historioitsijan viiden kirjan sarja ’Metsäteollisuuden maa’ (2 262 s.) vuosilta 1993–2008 analysoi metsäteollisuuden kehitystä ja talouspolitiikkaa Suomessa.

Vanha teknologia näyttää limittyvän uuteen. Kun ensimmäinen höyrysaha käynnistettiin 1860 – Kestilän saha lijoen suulla –, niin viimeinen vesivoimalla käynyt saha – Savikosken saha Karttulassa – suljettiin 1957. Siirtyminen puisten purjelaivojen käytöstä rautaisten höyryalusten käyttöön eteni miltei samoin. Vastaavasti metsätraktorien käyttöönotto 1960-luvulta alkaen ei ole vielä lopettanut maataloustraktorien käyttöä puunkorjuussa. Purouitot hävisivät puun lähikuljetuksessa traktoreille ja autoille, mutta kaukokuljetuksessa on nippu-uitolle jäänyt oma roolinsa.

Norjalaiset toivat puun jalostuksen ja uiton osaamista

Norjalaisten merkitys uuden teknologian käyttöönotossa Suomen uitossa ja metsäteollisuudessa tulee perin pohjin valaistua kolmannessa niteessä. Aslak Holmsen tuli Norjasta Kotkaan 1859 ja käynnisti Kymijoen uiton. Lars J. Brederesen saapui 1870 tukkien hankintaan. Hän kutsui pari vuotta myöhemmin meille tutuimman Hans Gutzeitin, joka ensi töikseen rakennutti höyrysahan Kotkaan sekä värväsi sinne satakunta norjalaista sahaimista ja uiton ammattilaista.

Puutavaraliike N. Otterstad & Co:n edustajia saapui Norjasta Keski-Suomeen 1871 tukkisopimuksia tekemään. Tämän firman saha valmistui Hallan saarelle Kotkaan 1876. Terje Olsenin johtamien norjalaisten uiton ja sahaimisen tukikohtia olivat Kemi ja Rovaniemi.

Skotlannin norjalainen Christian Salvesen oli jo vuodesta 1871 sahaliiketoimissa eri puolilla Suomea. Oli lisäksi muitakin sahamiehiä Norjasta. Norjalaisilla oli merkittävä panos myös puuhiomo- ja etenkin selluteollisuuden alkuunpanijoina. Valkeakoskelle rakennettiin Suomen ensimmäinen sulfaattisellutehdas 1890 eli viisi vuotta ennen vastaavaa tehdasta Ruotsissa. Sen jälkeen norjalaiset perustivat neljä uuden aallon sulfaattisellutehdasta Suomeen 1903–1921.

Ruotsinmaalaisten liikemiesten merkitys Suomen metsäteollisuuden pioneerivaiheessa jäi norjalaisia pienemmäksi. Miksi? Pakkanen ja Leikola eivät siihen vastaa. Oman arvioni mukaan Norja sijaitsi lähimpänä Britanniaa ja Hollantia – maailman johtavia merenkävijöitä. Niiden puulaivojen rakentajat olivat turvautuneet Norjan metsiin laajalti jo 1500-luvulta alkaen. Niinpä norjalaisille oli kertynyt vahva sahateollisuuden ja uiton asiantuntemus, mutta omat metsät olivat jo 1800-luvun puolimaissa hupenemassa silloisen puun korjuun teknologian ulottumattomiin. Ruotsissa sen sijaan riitti vielä omiakin metsiä, kun Pohjois-Ruotsikin oli vielä osittain valloittamatta.

Puulaivoja, puisia kirkkoja, hirsitaloja, savutupia

Suomessa on aina tarvittu ruuhia, lauttoja, veneitä ja pursia, joilla on voitu matkustaa jokia, järviä ja rannikkovesiä pitkin. Niitä on myös osattu itse valmistaa. Pakkanen ja Leikola kertovat osuvasti isojen valtamerien purjehdukseen pystyvien laivojen osaamisen synnyn. Pietarsaaren ja Kokkolan seuduille perustetuille Ruotsin laivaston telakoille kutsuttiin 1500- ja 1600-luvuilla hollantilaisia mestareita laivojen suunnitteluun ja rakentamisen valvontaan. He toivat mukanaan isojen laivojen vaatimat innovaatiot. Niiden sisältö ei selvinnyt niteestä 2, jossa muuten hyvin kuvailtiin tämä läpimurtovaihe.

Maakunnan asukkaita kirjoittajat puhuttelevat pohjanmaalaisina (s. 407), kun perinteisesti on käytetty nimitystä pohjalaiset. Kirjoittajat kuvailivat hyvin Pohjanmaan laivojen rakentamisen suuren mittakaavan muuhun Suomeen verrattuna, mutta laivanrakennuksen ja siihen tiiviisti liittyneen tervan valmistuksen sekä merenkulun merkitys Pohjanmaan taloudelliseen ja kulttuuriseen nousuun jää kertomatta. Samoin 2000 asukkaan Kokkolan kukoistus: 1830-luvulla siellä oli kahdeksan kauppahuonetta ja Suomen suurin laivasto! Kokkolassa ehdittiin rakentaa tuhat puulaivaa ennen puulaivateknologian romahdusta.

Pohjanmaalla syntyi myös yllättävä puisten kirkkojen rakentamisen taito, jonka Pakkanen ja Leikola ohittavat luvussaan ”Myös kirkkoja puusta”. Kun siellä oli opittu rakentamaan isoja laivoja, samalla kaarevien pintojen tekniikalla opittiin rakentamaan kirkkojen kupolit. Syntyi merkittäviä talonpoikaisia mestareita, jotka kiersivät ympäri maata suunnittelemassa ja rakentamassa toinen toistaan kauniimpia puisia kirkkoja. Esimerkiksi Kuorikoskien suku Kaustiselta rakensi puisia kirkkoja neljässä polvessa. Kaustisen kirkon valtava kupoli oli suunniteltu kantavaksi ilman pylväitä. Kirjoittajat esittelevät myös muiden puurakennusten tekniikan kehitystä. Salvottujen hirsirakennusten tulo Suomeen jää heiltä esihistorian hämärään. Olen päätenyt eri lähteiden kautta siihen, että tämäkin kotoiselta tuntu innovaatio oli tuontitavaraa sekä Venäjältä että Saksasta. Savutupa on Suomessa aliarvostettu, eikä asia korjaannu tässäkin trilogiassa.

Vierailin 1994 Norjan suomalaismetsissä Grue Finnskogissa. Siellä minulle esiteltiin ylpeänä suomalainen museona toimiva savutupa. Pakkanen ja Leikola kirjoittavat, että savutupaa lämmitettäessä talon väen piti poistua tuvasta. Museotuvassa oli kuitenkin laipion savuaukon lisäksi lattian pinnassa räppänä, jota säätämällä voitiin määrätä savun korkeus tuvassa. Jos tuvassa piti työskennellä lämmityksen aikana, niin savun alapintaa nostettiin riittävän korkealle räppänää avaamalla. Uskoisin tällaisen innovaation olleen käytössä myös Suomessa. Savutupa oli myös hygieeninen ja piti syöpäläiset loitolla.

Uitosta ja koskenlaskusta

Kirjoittajat kuvailevat hienosti runsaiden vesireittien ja uiton merkityksen maamme metsäteollisuudelle. Täytynee uskoa uittoränni alun perin kotimaiseksi innovaatioksi, vaikka Kymijokea, Kokemäenjokea, Oulujokea, Kemijokea ja Tornionjokea pidettiin uittokelvottomina norjalaisten tuloon saakka. Kosket olivat liian rajuja. Mikä oli lopulta norjalaisten osuus uittoteknologian siirtäjinä Suomeen jää edelleenkin toisen niteen 149 sivun jälkeen hieman avoimeksi.

Koskenlaskija-juustopakettin brändin kirjoittajat kertovat aivan oikein syntyneen 1933. Taiteilija jää kuitenkin raportoimatta. Hän oli Veikko Emil Sipiläinen. Kirja kertoo myös, että brändi on säilynyt lähes muuttumatta tähän päivään. Oikein. Valio katsoi kuitenkin 1992 jostain syystä tarpeelliseksi modernisoida alkuperäisen koskenlaskijan kuvan. Meillä on tietysti käytössä eräitä muitakin metsään liittyviä yritysten brändejä, joita kirjoittajat eivät mainitse. Metso on maailman johtava paperikoneiden valmistaja. Jopa Nokian nimi voidaan johtaa metsään: perinteisesti kalleinta turkiseläintä mustaa soopelia kutsuttiin nokiaksi. Se metsästettiin sukupuuttoon Suomessa viimeistään 1600-luvulla, mutta elää edelleen luonnonvaraisena Pohjois-Aasiassa.

Naiset ja naisten puute

Pakkanen ja Leikola elävät tasa-arvon yhteiskuntaa. Naisten merkitys kämppäemäntinä ja metsätöissä kuvaillaan hyvin. Naiset metsäteollisuuden työläisinä tulevat myös eri yhteyksissä esille, mutta naisten rooli metsäteollisuusyritysten johdossa rajoittuu Hella Wuolijokeen ja hänen firmaansa Aunuksen Puuliike Oy, sekä sen konkurssiin 1930. Tämän toimitusjohtajan värikkäät roolit politiikassa ja kulttuurissa olisivat ansainneet jonkun sanan.

Tähän yhteyteen olisi kyllä sopinut kuvaus toisesta saman ajan naisesta Hanna Parviaisesta Joh. Parviainen Oy:n vaneritehtaiden ja sahan johtajana Säynätsalossa. Konkurssi oli hänenkin kohtalonsa. Ehkäpä muitakin metsäteollisuuden yritysjohtajina toimineita naisia olisi löytynyt?

Metsähistoriassa olen harvoin nähnyt kuvailua naisten puutteesta etäisillä savotoilla metsähistorian kirjallisuudessa. Jätkillä oli rankat työt ja rankat hovit. Vapaa-aikoja siivitti usein naisten puutteen torjuminen jutuilla ja kaskeilla, mutta myös suoralla toiminnalla.

Sosialismin askeleita

”Valtion omistukseen vuonna 1918 siirtyneestä Aktiebolaget W. Gutzeit & Co:sta (Vuodesta 1928 Enso-Gutzeit Osakeyhtiö) tuli merkittävä kartonginvalmistaja.” Tämä lakoninen toteamus olisi vaatinut enemmän huomiota. Siinähan Suomen uusi valkoinen hallitus ensi töikseen sosialisoi myös Ab Tornator-yhtiön ja näiden kahden norjalaisyhtiön yhteensä lähes puolen miljoonan hehtaarin metsät.

Tämä yllättävä sosialisointi tehtiin Saksan painostuksesta ja perustui valkoisen hallituksen ja Saksan sopimukseen saksalaisen sotajoukon lähettämiseksi Suomeen. Sen vastineeksi Saksa vaati Suomen ulkomaankaupan kontrollin ja luonnonvarojen käytön avaamisen saksalaisille. Tämänhän on Hannu Rautkallio väitöskirjassaan 1977 osoittanut. Onneksi Saksan kanssa tehdyt sopimukset raukesivat Saksan häviöön.

Pakkanen ja Leikola kertovat yhtä lakonisesti Metsähallituksen suojissa tapahtuneista puunjalostuksen sosialisointiaskelista. Jo 1900-luvun alussa Hannikaisen johtama Metsähallitus perusti pienet höyrysahat Siuroon ja Sukevalle sekä osti Kevätniemen sahan Lieksasta. Cajanderin tultua Metsähallituksen johtoon sosialisointia jatkettiin perustamalla uusi saha 1921 ja sulfiittisellutehdas 1928 Veitsiluotoon.

Tannerin sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus 1926–1927 synnytti kämppälain oikeiston vastuksesta huolimatta. Kirjoittajat mainitsevat kämppälain, mutta eivät sen luoja. Tannerin hallituksen päätös tarvittiin myös em. Veitsiluodon tehtaan perustamiseksi. Metsänhoitaja Mauno Pekkalalla hallituksen maatalousministerinä lieene ollut myös vaikutuksensa tämän hallituksen muihinkin metsälakeihin: yksityismetsälaki, sen hallintolaki ja metsänparannuslaki. Erikoisen ”metsä-hallitus” ja erikoiseen aikaan!

Valokuvat, lehtileikkeet ja indeksit

Kukin kolmesta niteestä on varustettu omalla henkilö- ja paikannimi-indeksillään. Indeksien luvun viihdyttämiseksi nekin on varustettu useilla valokuvilla! Viitesanojen sivunumeroissa löytyi pientä epätarkkuutta.

Kirjojen kuvituksen eteen on tehty uskomaton työmäärä! ”Oikeita” valokuvia riittää eri aikakausilta alkaen I.K. Inhan kuvista 1800-luvun lopulta. Toinen merkittävä valokuvien ryhmä muodostuu taideteosten kuvista. Niistä merkittävä osa kuvaa eri tehdaslaitoksia – etenkin sellu- ja paperitehtaita. Taiteilijoina esiintyvät maan eturivin nimet. Muuallakin kirjassa tuodaan esiin metsäsektorin ja taiteiden mittava vuorovaikutus kirjallisuudessa, musiikissa ja tukkilaiselokuviissa.

Tukkikauppojen sopimukset, metsänarviot, kirkkokuulutus tukkien myynnistä vuodelta 1808 ja lehtileikkeet muodostavat kuvituksen yhden pääryhmän. Niiden avulla lukija saa elävän käsityksen eri aikojen puukaupasta. Valokuva ”Åbo Tidningar” -lehestä vuodelta 1798 ja kirjoituksen huoli puunhintojen kohoamisesta metsien vähetessä on yksi koko kirjatrilogian helmiä! Näitä lehtileikkeiden kuvia riittää joka niteeseen. Viite ”Smålands Allehanda” -lehden tietoon vuodelta 1881 tukkien tuontiin Suomesta ja Venäjältä Jönköpingin sahalle on yksi kolmosniteen ihmeitä! Muutenkin kirjoittajat tekevät sopivasti vertailuja Ruotsiin.

Metsäteollisuuden tulevaisuus

Historian kirjoissa ei välttämättä tarvita tulevaisuuden skenaarioita. Pakkanen ja Leikola kuitenkin harjoittavat hieman tätäkin kristallipalloon katsomista. He kertovat, että sahateollisuus ja koko puuteollisuus voivat olla ”auringon ala”. Lähteeksi ilmoitetaan Metsäteollisuus ry:n nettisivut. Kirjoittajat toteavat paperiteollisuudesta, että sen tulevaisuus on arvoituksellinen, kun viimeinen uusi paperikone otettiin käyttöön Suomessa 1998. He yhtyvät kuitenkin Metsäklusteri Oy:n uskoon, että ”haluamme kaksinkertaistaa metsäklusterin tuotteiden ja palvelujen arvon vuoteen 2030 mennessä vuoteen 2006 verrattuna.” Ehkäpä tässä kohtaa Pakkanen ja Leikola olisivat voineet kääntää kristallipalloansa Metlan tuoreisiin metsäalan skenaarioihin.

Jäikö Suomen metsien käytön historiasta vielä jotain tutkimatta? Minkään niteen lopussa ei ole kirjoittajien päätelmiä, joten kirjoittajat ovat jättäneet johtopäätösten teon lukijoille. Tämän kirjatrilogian mikrotason löydöksiä voidaan luonnollisesti käyttää havaintoina koko maan tason kuvauksissa. Pakkanen ja Leikola jättävät myös lainsäädännön ja politiikan pääosin käsittelemättä. Yksi mahdollisuus on jäsentää nämä 1664 sivun löydökset teoreettiseen viitekehykseen ja pyrkiä etsimään kausaaliselityksiä Lloydin vuoden 1986 kirjan ”Explanations in Social History” malliin?

Matti Palo

Oma taustalähde

Palo Matti and Lehto Erkki 2011 Private or Socialistic Forestry? Forest Transition in Finland vs. Deforestation in the Tropics. Springer/World Forests X. Dordrecht et al 447 p, ISSN 1566-0427, ISBN 978-90-481-3895-1, 149 €.

Lehtimiehestä luonnonsuojelijaksi – Reino Rinteen utopia

Reino Rinne: ”Tuntematon työtön” Karhu-kirja, Kuusamo. 1980. 207 siv.

Reino Aleksanteri Rinne syntyi heinäkuun 17. päivänä 1913 Kuusamossa. Hänen isänsä oli kruunun metsänvartija Aku Heikki ja äitinsä kyläräätäli Reeta Maria Rinne os. Kehäsaari. Käytyään kansakoulun nuori Reino työskenteli aluksi savotoilla ja uitossa ja suuntautui sitten lehtimiehen uralle. Hän opiskeli yhteiskunnallisen korkeakoulun sanomalehtilinjalla vuosina 1937–1938 ja oli sitten oululaisen ”Kalevan” toimittajana ja vuosina 1947–1948 Rovaniemellä ilmestyvän ”Lapin kansan” päätoimittajana. Vuonna 1950 hän oli perustamassa ”Koillissanomat”-lehteä, jonka päätoimittajana hän oli vuoteen 1968. Hän jatkoi kuitenkin vapaata kirjoitteluaan aina 1990-luvulle. Hän kuoli vuonna 2002.

Rinne aloitti kirjallisen työnsä vuonna 1945 ilmestyneellä novellikokoelmalla ”Tunturit hymyilevät”. Sen aihepiiri liittyi vielä kiinteästi tuolloin nousevaan ”kainuistiseen” korpikirjallisuuden perinteeseen, ja sillä on vieläkin arvoa herkkänä mutta samalla voimakkaana luonnon ja ihmisten kuvauksena. Kirjailija jatkoi hyvin alkanutta uraansa vielä neljässä teoksessa, joista vuonna 1949 ilmestynyt ”Erämaan omia ihmisiä” on merkittävin.

Vuonna 1970 ilmestyi kuitenkin pamflettimainen runokokoelma ”Antakaa minulle atomipommi”, joka oli suora hyökkäys luonnon saastuttajia, erityisesti Kuusamon koskien valjastajia vastaan. Suurimmiksi ihmiskunnan vahingontekijöiksi Rinne nimesi teknologian voittokulkuun uskovat optimistiset teollisuusjohtajat, joiden toiminnan seurauksena pohjoisen metsät raiskataan ja kosket kahlitaan. Yli kahden vuosikymmenen ajan Reino Rinne jatkoi luonnon tuhoutumista tuomitsevaa linjaansa pääosin omakustanteina ilmestyneissä pienissä kirjoissaan. Hän läheni asenteiltaan uustolstoilaisia, maahenkeen ja ruumiilliseen työhön uskovia yhteiskunnallisia utopisteja pidättäytyen silti esim. kalastaja ja kirjailija Pentti Linkolan tapaan saarnaamasta ihmiskunnan joukkosurmaa ainoana näköpiirissä olevana pelastautumiskeinona.

Kohden uuta uljasta Koillis-Suomea

Rinne tuo ekologisen ja yhteiskunnallisen sanomansa selkeimmin esille vuonna 1980 ilmestyneessä kirjassa ”Tuntematon työtön”. Se alkaa 1960-luvun lopun masentuneita tunnelmia Koillismaalla kuvailevalla jaksolla, missä työttömät Matti Karjalainen ja Juhani Oikarainen kertoilevat ystävilleen kokemuksistaan oluttuoppien ääressä. Pian tavataan ystävykset Valistustalolla, missä vieraileva toimitsija julistaa luokkavallankumousta kuolemansairaana ainoana pelastuksena. Hallitus on paketoimassa koko Pohjois-Suomen ja pakottamassa kielitaidottomat ihmiset ulkomaille, Ruotsiin ja Australiaan, missä nämä elävät onnetonta ja juuretonta elämää.

Pian siirrytään ajassa kymmenen vuotta eteenpäin. Amerikassa ollut Juhani tapaa vanhoja ystäviään Pohjois-Ruotsissa. Joillakin menee hyvin, mutta valtaosalle kuuluu huonoa. Kanadassa luonnonsuojelua opiskellut Juhani päättää palata Suomeen, missä hänen nuoruudenrakastettunsa Ulla on kuulemma naimisissa ja erään lehden toimittajana. Välillä Juhani mieleen muistuu matka Costa Ricaan, eräänlaiseen ihannemaahan jossa ei ole sotaväkeä! Siellä puutarha tuottaa suomalaisellekin siirtolaiselle kaikki ruoka-aineet ja balsapuita on kevyt kaadella.

Toista on Suomessa! Kiannalta ovat kuulemma kaikki kalat kadonneet kun moottoriveneiden melu on karkottanut kalakannan. Kansa köyhtyy ja rikkaat vain rikastuvat. Mitä hittoa Suomi tekee kaikella sähkövirralla, kysyy Juhani ystävä Pekka Rajala, kouluja käynyt mutta työmieheksi Ruotsiin siirtynyt suomalainen. Uudenaikainen maailmankatsomus ja sosiaaliturva on synnyttänyt vain työtä vieroksuvia joukkoja ja minimipalkkalailla on vain luotu yhä uusia työttömiä. Kansan fyysinen kunto on sekin rapisemassa hyvää vauhtia.

Juhanin ajatukset rientävät luomaan uutta uljasta Pohjois-Suomea. Sille pitää saada samanlainen itsenäisyys kuin Ahvenanmaalle aikanaan. Näin pantaisiin sulkua etelän riistolle ja Pohjois-Suomen verotulot voitaisiin kattaa myytävällä koskivoimalla. Moottorikelkat on kiellettävä ensi töiksi ja kaikkialla on syytä palata esi-isien perinteen mukaiseen maanviljelyyn. Sitä mukaa kuin hakkaamattomat metsät vähitellen elpyvät, myös jäkälät kasvavat ja porokanta lisääntyy kuin itsestään.

Matkalla Kuopioon, missä Ulla kuulemma asuu, Juhani tapaa junassa salkku kainalossa istuvan metsänhoitajan, tyypillisen pönäkän ja itsetyytyväisen teknokraatin. Onko Suomessa enää kunnon metsiä lainkaan, kysyy Juhani. Kyllä sen kuulee, että ette ole opiskellut metsäalaa, vastaa metsäherra. – Juhani on lukenut Kemistä löytämänsä, intiaanina esiintyvän ”Harmaan Pöllön” kirjoittaman kirjan ”Erämaan pyhiinvaeltajat”. Myös hän haaveilee pohjoisista ikimetsistä, missä majaville ja muille eläimille on suojaa ja ravintoa.

Ensin Juhani haluaa kuitenkin pistäytyä kotipitäjässään Kuusamossa. Työttömyys on jo vakiintunut elämäntavaksi täällä, missä yli 300 tilaa on autioina. Keskustaajama on entistä sotkuisempi ja rumempi. Juottola ”Poronkusemassa” puidaan vielä mennyttä sotaa; työttömillä on valittavana oikeastaan vain joko makaaminen kotona tai istuminen kavereiden kanssa kaljalla! Ihmisen tulee tehdä työtä, Juhani miettii. Onko hallitseminen työtä? Ei ole, mutta eipä se ole jouten oloakaan. Palautuuko Suomi 20 vuoden kuluttua luonnollisuuteen vai taisteleeko kuoleman kourissa?

Juhani tapaa Erkki Karhulan ja lähtee tämän kanssa hiihtoretkelle hakkaamattomaan ”Luonnonluoman” metsään. Toverukset majoittuvat metsähallituksen rakennuttamaan kämppään. Helsinki pitäisi pommittaa maan tasalle ja evakoille antaa kuokka käteen! Autiotatot heille asunnoiksi ja jo heräisivät syrjäkylät eloon. Aiemmin antoi nälkä lähtökäskyn, mutta nyt ei olisi puutetta leivästä ellei olisi lähdetty pois vaan jääty tekemään työtä! Erkki Karhula uskoo ”Ihmisten valtioon”, Reino Rinteenkin tulevaisuuden utopiaan. Turha kulutus, kuten esim. kodinkoneet pois, samoin maaseudun ulkovalaistus minimiin. Ulkomaankauppaa saa olla sen verran, että joulukuksi saa omenoita. Sen sijaan kaikille pitää taata – omituista kyllä – teatteria, kirjastoja, taidehalleja sekä radio- että televisio-ohjelmia.

Kaikki kaivostoiminta pitää supistaa minimiin. Poliisit pois ”panssariautoistaan” sillä kansa hallitsee parhaiten itseään ilman virkamiehiä. Kukin perhe etsii sijansa vanhaan tapaan luonnolta kyselemällä. Se myöntää luvat: ei siihen mitään virkamiehiä tarvita!

Kirjan lopuksi Juhani ja miehestään eronnut Ulla uudistavat nuoruutensa suhteen ja muuttavat suvun vanhalle, nyt autioituneelle tilalle. Sinne he perustavat oman luomutilansa. Lainaa tietenkin toivotaan pankista, (jonne jonkun ”kerettiläisen” on sitä täytynyt kerätä). Sen sijaan metsästä ei saa ottaa rahaa, sillä sen pitää huminoida vapaana; ei metsää saa hakata! Kirja loppuu Juhani ja Ullan kesäiseen, paratiisimaiseen idylliin: heillä on työn siunaus, ja nuoren utopian rakentajan vahva luottamus omiin voimiin.

Reino Rinteen Utopia – eli maailma jota ei ole olemassa

Rinteen kirja ei ole mikään tiivis juoniromaani, vaan pikemminkin sarja tuokiokuvia 1900-luvun lopun autioituvalta Koillismaalta. Sen pääsanoma onkin uuden elämäntavan julistamisessa, toteutumista vailla olevien ihanteiden kuvailussa. Tässä Rinne ei suinkaan ole yksin vaan jo Thomas Mooren ajoista alkaen on pyritty luomaan ihmisille ja myös luonnolle ideaalisin kestävän yhteistoiminnan muoto, joka antaisi kaikille mahdollisimman hyvät itsensä toteuttamisen edellytykset. Ei ole Rinteen vika, että tämä haavekuva, Pohjois-Suomen autonominen ”ihmisten valtio” jo ensi lukemalla osoittautuu pelkäsi epärealistiseksi utopiaksi. Ehkä osa kirjan ylilyönneistä onkin tietoisien epärealististen kärjistysten, mutta ydin eli ajatus yksinkertaisesta ja työteliästä elämästä maaseudulla inhimillisen olemassaolon korkeimpana muotona innostaa edelleen tuhansia ihmisiä. Ratkaisematta tietenkin jää, mitä esimerkiksi tapahtuu kun nuoret luomutilalliset vanhenevat tai sairastuvat, sillä tehokasta apua ei ”ihmisten valtiossa” ole niin vain saatavissa. Autoja on harvassa ja tieverkko on heikko, eikä kysymys esim. korkeimman lääketieteen koulutuksen aikaansaamisesta Pohjois-Suomen autonomiseen tasavaltaan ole niinkään helppo erilaisesta sosiaaliturvasta puhumattakaan. 1800-luvun ”mennoniittinen” elämä subarktisella vyöhykkeellä ei ole helppoa nuorillekaan!

Jotain todellista Rinne sentään sai aikaan. Hän mm. taisteli voitokkaasti Kuusamon koskien vapauden puolesta ja vastusti – tosin ilman suurempaa menestystä – Kainuun ja Koillis-Suomen metsien hakkuita. Tunnustuksena uupumattomasta työstään kotiseutunsa ja sen luonnon hyväksi hänelle myönnettiin vuonna 1977 valtion tiedonjulkistamispalkinto ja hänet promovoitiin vuonna 1994 Oulun yliopiston kasvatustieteen kunniatohtoriksi.

Matti Leikola

Kirjallisuutta:

Kalemaa, Kalevi: (1913 – 2002) ”Reino Rinne, kirjailija, Koillissanomien päätoimittaja, luonnonsuojelija”. Teoksessa: Suomen Kansallisbiografia, osa 8. Siv. 303–304. 2006. Helsinki.

Marttinen, Eero: ”Reino Rinne. Koillismaan profeetta. Kaltio 1979, siv. 111–112.

Ilmoita uudesta julkaisusta - kirjoita esittely tai arvio

Susikossa julkaistaan tietoja, esittelyjä ja arvosteluja uusista metsähistoriaan liittyvistä julkaisuista. Myös seuran hallitus kerää keskuudessaan listaa uusista julkaisuista Susikkoon, mutta lista ei toki ole kattava. Toivommeikin että seuran jäsenet vinkkaavat uusista julkaisuista! Julkaisujen tietoja voi lähettää seuralle metsahistorian.seura(at)lusto.fi. Esittelyjen ja arvostelujen kirjoittamisesta ja julkaisemisesta Susikossa voi sopia toimittajan kanssa leena.paaskoski(at)lusto.fi tai 050 3669552.

Tukkilaiskirjasta 3. painos

Me tulemme taas! -kirjan suosio on yllättänyt ja ilahduttanut sen rovaniemeläiset toimittajat **Pekka Lankon** ja **Mauri Hastin**. He valmistelevat teoksesta jo kolmatta painosta, joka tulee myyntiin ensi syksyksi.

Tukkilaiskisojen historiikki kattaa suomalaisen tukkilaiskisaperinteen alusta asti tähän päivään. Kirjassa on kuvattu tarkoin kisapaikat, kisat ja ennen muuta ne miehet, jotka ovat pölkylä pysyneet ja nekin, jotka ovat siltä joskus pudonneet. Kirjaan on haastateltu kaikki elossa olevat mestarit ja hankittu elämäkertatietoja myös poismenneistä.

Kirjaa varten kerätty materiaali ja haastattelut on luovutettu metsämuseo Lustolle kirjan ilmestymisvuonna 2009. Päätaloinstituutin Möllärimestari-kilpailussa *Me tulemme taas* -kirja saavutti ensimmäisen sijan vuonna 2010 tietokirjojen sarjassa.

Uutta, justeerattua painosta voi tilata ennakkoon suoraan tekijöiltä. Tilaus kannattaa tehdä ajoissa, sillä painoksen määrä suhteutetaan ennakkotilauksiin. Hinta on 35 euroa kotiin toimitettuna.

Lisätiedot: Pekka Lanko, puh 0400 716 645 ja Mauri Hast, mauri.hast@gmail.com.

Uusia julkaisuja myös

Borg, Pekka 2011, Metsäluonto kansakunnan murrosvaiheissa. Ylimetsänhoitaja Arvid Borg ja metsän monimuotoisuus.

Kekkonen, Kari 2011, Hyvää vauhtia metsätöille. Puunkorjuu ja Suomi muutoksessa. Acta Universitatis Tamperensis; 1656/ Acta Electronica Universitatis Tamperensis; 1118. Tampere University Press.

Koipijärvi, Erkki Evert 2011, Isä, poika ja linnunrata. Novelleja elämästä kotirintamalla vuonna 1943. Perinteisiä työtapoja, sääennusteita ja uskomuksia. Kintunjälki: Helsinki.

Nuutinen, Kirsi 2011, Suomenhevonen metsätyössä. Matka historiasta nykypäivään. Opinnäytetyö Metsätalouden koulutusohjelma, Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Pakkanen, Esko 2011, Metsäherrojen mennyt aika. Teollisuuden metsänhoitajat ry 100 vuotta. Teollisuuden metsänhoitajat: Helsinki.

Pohtila, Eljas 2011, Rakotuliilta maailmalle. Metsäkustannus: Helsinki.

Puro, Laura ja Åberg, Veijo 2011, Neljä ja puoli sukupolvea. Thominvestin tarina.

Tiainen, Veikko 2011, Vähentäjää vähentämässä. Tutkimus Tehdaspuu Oy:n vaikutuksesta puunhankinnan kilpailutilanteeseen. Jyväskylän yliopisto.

C/o Lusto, 58450 PUNKAHARJU

www.lusto.fi/seura
[metsahistorian.seura\(at\)lusto.fi](mailto:metsahistorian.seura(at)lusto.fi)

Puheenjohtaja Tapani Tasanen
Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Tuomarniemi
Tuomarniementie 55, 63700 Ähtäri
P. 040 8304132, [tapani.tasanen\(at\)seamk.fi](mailto:tapani.tasanen(at)seamk.fi)
Varapuheenjohtaja Jaana Laine

Muut hallituksen jäsenet:

Risto Hyvärinen
Antti Koskimäki
Helkamari Knaapi
Pekka Laurila
Markku Rauhalahhti
Heikki Roiko-Jokela
Liisa Siipilehto

Sihteeri Leena Paaskoski
Lusto, 58450 Punkaharju
P. 050 366 9552, [leena.paaskoski\(at\)lusto.fi](mailto:leena.paaskoski(at)lusto.fi)
Taloudenhoitaja Reija Turunen
Lusto, 58450 Punkaharju, [reija.turunen\(at\)lusto.fi](mailto:reija.turunen(at)lusto.fi)

Susikko
Metsähistorian Seura ry:n jäsentiedote
3/2011

ISSN-L 1799-0750
ISSN 1799-0750
<http://www.lusto.fi/seura/etusivu.html>

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: kolme kertaa vuodessa
Päätoimittaja: Leena Paaskoski
Ulkoasu: Timo Kilpeläinen & Leena Paaskoski